

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2013/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **ŽIŽEK ZONDER ŽIŽEK. “DE REPUBLIEK”
VAN JOOST DE VRIES**

In 2010 debuteerde Joost de Vries met *Clausewitz*, de roman die in sommige kranten op hysterische bijval kon rekenen en in andere op behoorlijk wat enthousiasme. Met Joost de Vries zou de nieuwe Harry Mulisch zijn opgestaan. De vergelijking berustte wellicht op de overduidelijke verwijzingen naar Mulisch, want thematisch had De Vries veel meer gemeen met Roberto Bolaño – met wie hij een intertekstueel spel speelde. In zijn tweede roman, *De republiek*, mijdt De Vries de verwijzingen naar Mulisch, al duikt er wel ergens een schrijver op die ostentatief op de Nobelprijs staat te wachten, maar voor het overige is er weinig veranderd in het literaire universum van deze jonge auteur.

In *Clausewitz* draait het verhaal om de zoektocht naar een dood gewaande schrijver die de kluit belazerd blijkt te hebben en die zelfs na zijn verdwijning zijn volgelingen onherroepelijk in de richting van een leven van fictie en bedrog drijft. Ook in *De republiek* is de centrale figuur verdwenen. Josip Brik, popfilosoof en vooraanstaande figuur in de Hitlerstudies, valt aan het begin van de roman uit het raam van een Amsterdams hotel en behalve een omvangrijk oeuvre laat hij ook zijn trouwe

rechterhand, Floris de Vos, achter. Ten prooi aan de ideeën van Brik – over de valstrikken van de menselijke verbeelding – komt Floris terecht in een wereld waar alles precies zo is als het is, maar waar het zich aanvankelijk heel anders voordoet.

Floris krijgt te maken met een halve dubbelganger – ene Philip de Vries – die zijn plek als voornaamste Brikiiaan en gedoodverfd biograaf van hem af lijkt te willen nemen. Als hij zich vervolgens bij wijze van wraakactie tijdens een groot Hitlercongres in Wenen een paar dagen uitgeeft voor deze Philip de Vries, heeft het er bovendien alle schijn van dat hij verweekeld raakt in een ingewikkeld complot met als inzet Briks vermeende nalatenschap. Ontmoetingen met een mysterieuze Holocaustoverlever en een schimmige antiquair die in het volste geheim in Hitler-parafernalia handelt, zijn het gevolg. Net als in *Clausewitz* wordt de verwarring echter voortijdig doorgeprikt en als een bijproduct van ongewenste moeilijkdoenarij ontmaskerd.

Het literaire spel wordt bij De Vries steevast in dezelfde beweging opgetuigd én afgetuigd. Zijn beide romans zijn ingenieuze constructies die een wereld oproepen die deels louter binnen de grenzen van de literatuur bestaat en deels nadrukkelijk naar de wereld daarbuiten verwijst. De Vries lijkt zich steeds vol overgave te storten op het postmoderne spel dat erop gericht is om de onkenbaarheid van onze samenleving aan te tonen door middel van het oprichten van een spiegelpaleis van elkaar tot in het oneindige reflecterende referenties. Maar net als hij dat paleis overeind heeft getrokken, breekt hij het met evenveel plezier weer af. De wereld zit veel minder ingewikkeld in elkaar, lijkt hij daarmee te willen zeggen. En een groot deel van de literaire kritiek klapt in zijn handen.

Het probleem met de romans van De Vries is echter dat de ontkrachting van het hyperliteraire spel dat hij – geheel uit vrije wil – speelt niet overtuigend gebeurt. Anders dan bijvoorbeeld iemand als Laurent Binet, die hartstochtelijk en met argumenten voorbij het door postmodernisme en *cultural theory* beïnvloede literaire discours wil denken, trekt De Vries simpelweg zijn handen terug. Hij laat zijn literaire bouwsels met een hooghartig grijsje in elkaar donderen. De vraag is echter wat deze afbreker ondertussen denkt te hebben opgebouwd.

Wat De Vries denkt af te breken is duidelijk. De Hitlerstudies staan model voor de vele academische onzindisciplines die onze maatschappij rijk is. De aimabele Josip Brik is gemodelleerd naar Slavoj Žižek, de immens populaire denker die er prat op gaat alles, maar dan ook alles in een culturele theorie te kunnen vatten en het ene moment Hitchcock van een lacaniaanse interpretatie voorziet en het andere moment de obsceniteit van de tulp beargumenteert.

Helemaal aan het begin van de roman komt Brik met een van de meest versleten boutades van Žižek op de proppen: we willen oorlog zonder slachtoffers, koffie zonder cafeïne, etcetera. Maar hoe versleten deze passage ondertussen ook is, Žižek raakt wel degelijk een goed punt: onze wereld is vergeven van *simulacra* en ersatzgoederen die onze diepere beweegredenen vervangen door iets waar we beter mee kunnen leven. Tot daar gaat De Vries mee in de redenering. Briks werk bestaat erin uit te leggen op welke verwrongen manier het Westen met de Tweede Wereldoorlog in zijn geheel en Hitler in het bijzonder omgaat. Het gaat echter fout als De Vries Floris laat zeggen: “En hij [Brik] was niet gepreoccupeerd met onze fantasie, maar met onze verbeelding. Dat zijn twee verschillende dingen.” Fantasie is namelijk een verzinsel, gaat hij verder, verbeelding is de vervorming van een werkelijkheid.

In deze vorm zou ik mijn neus ook ophalen voor een van de invloedrijkste vertogen van het moment. Wat staat ons immers in de weg om alles “gewoon” te zien zoals het is? Niets, zo blijkt in deze roman. Het discours creëert slechts een republiek waar het niet fijn toeven is. Eenmaal bevrijd van die onzin vindt Floris zelfs weer de liefde waarvoor hij blind was geworden.

De Vries bevestigt echter slechts Žižeks gelijk. Bij Žižek doet de verbeelding er namelijk niet toe. Zijn punt is dat we leven in een “ideologische fantasie”, een versie van de werkelijkheid die de realiteit niet vervormt of maskeert, maar vervangt. Aan die (kapitalistische) ideologische fantasie ontkomt niemand, ook Joost de Vries niet. En dat is jammer, want in plaats van een slimme parodie op het fenomeen van de popfilosoof zitten we nu opgezadeld met Žižek zonder Žižek.

Het is misschien een kenmerk van deze tijd dat een ambitieuze jonge schrijver al te snel en onbesuisd een punt wil maken zonder echt van plan

te zijn om zich voldoende te verdiepen in zijn onderwerp. Zonde, want De Vries kan wel wat. Zeker de rivaliteit tussen Floris de Vos en Philip de Vries is erg aardig getroffen, al gaan deze passages, net als de rest van het boek, gebukt onder de loodzware last van onnodige anglicismen, zodat *De republiek* ook op dit niveau kreupel door het leven moet.

MATTHIJS DE RIDDER

JOOST DE VRIES, *De republiek*, Prometheus,
Amsterdam, 2013, 264 p.
